

LUCIAN
BLAGA

*Hronicul
și cântecul
vârstelor*

Ediție îngrijită de
Dorli Blaga

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

Schiță biobibliografică / 5

Notă asupra ediției / 7

HRONICUL ȘI CÂNTECUL VÂRSTELOR / 9

Note biografice / 269

I

9 MAI 1895

Sat al meu, ce porți în nume
sunetele lacrimii,
la chemări adânci de mume
în cea noapte te-am ales
ca prag de lume
și poteca patimei.
Spre tine cine m-a-ndrumat
din străfund de veac,
în tine cine m-a chemat
fie binecuvântat,
sat de lacrimi fără leac.

Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului. Urmele acelei tăceri inițiale le caut însă în zadar în amintire. Despre neobișnuita înființare a graiului meu aveam să primesc o înșirare de știri numai târziu, de la Mama și de la frații mei mai răsăriți. Aflai atunci că în cei dintâi ani ai copilăriei mele cuvântul meu nu era cuvânt. Cuvântul meu nu semăna cu nimic. Nici măcar cu o stângace dibuire pe la marginile sunetului,

cu atât mai puțin cu o prefigurare a unei rostiri articulate. Adevărat e, pe de altă parte, că mușenia mea plutea oarecum în echivoc și nu îndeplinea chiar în toate privințele condițiile unei reale mușenii, căci lumina cu care ochii mei răspundeau la întrebări și îndemnuri era poate mai vie și mai înțelegătoare decât la alți copii, iar urechea mea, ispitită de cei din preajmă, se dovedea totdeauna fără scăderi. Când eram pus la încercare, cedam pe planul mișcării și al faptei. Gestul meu contura întocmai semnificația poruncii. O dorință rostită de cineva își găsea răsunetul în actul cel mai prompt. Totuși, împlineam aproape patru ani – și încă nu pronunșasem nici un cuvânt. Nici barem cuvintele de temelie ale vieții: „Mamă“ și „Tată“. Cazul, prezentând fețe atât de ciudate, nu putea să aibă decât două explicații, între cari nici astăzi nu m-aș simți chemat să decid. Poate că starea mea embrionară se prelungea dincolo de orice termen normal, pentru că avea în vedere un urcuș nu tocmai de toate zilele, sau poate o nefirească luciditate s-a vârat, cu efecte de anulare, între mine și cuvânt. Într-o zi, Mama, cuprinsă de neliniște și îngrijorare, dar purtată și de nădejdea unei dezlegări, găsi de cuviință să mă ducă la oraș, să mă arate unui doctor. Nu mai era nimic de ascuns. Medicul, un vechi prieten al familiei, mi-a pus mâna pe creștet, mi-a pipăit maxilarele și pe urmă m-a cercetat ca pe o pasăre, căreia, printr-o ușoară tăiere sub limbă, i-ai putea dărui grai omenesc. „Copilul e întreg“, fu încheierea liniștitoare a doctorului. Sosiți acasă, Mama mai făcu o ultimă încercare să mă ademenească în sfera sunetului. Hotărâse să mă ia cu binișorul, ca pe-un copil mare, și-mi vorbi. Se căznea să mă înduplece, să-mi stârnească mândria. „Dragul mamei, tu ești copil mare de-acum! Va trebui să

vorbești... Asta nu se poate... Așa nu mai merge... Ne faci de rușine... Azi-mâne, copiii din sat au să spună că ești mut..." M-am uitat la mama cu aceiași ochi, mereu limpezi, vii, înțelegători. O ascultam, dar nici după această caznă cuvântul meu nu voi să se aleagă numaidecât. A doua zi însă, după cine știe ce noapte de zbucium pe care am uitat-o acolo în viața fără de grai, m-am dus lângă ea. Și prinsei a vorbi vorbe legate. Țineam mâna, rușinat, peste ochi, și vorbeam. De sub streășina degetelor și a palmei cu care mă apăram încă de lumea cuvântului, graiul ieșea din gura mea întreg, lămurit, picurat ca argintul strecurat. Cuvintele le rosteam așa cum le culesesem din sat, dialectale, netezite sau roase de-un uz obștesc, dar fără de trunchierile sau stâlcirile pe care oricine le-ar fi așteptat de la un copil încă nemuncit de nici un exercițiu al uneltelor comunicative. Numai teribila, buclucașa consoană „r“ avea să-mi dea de lucru, să mă înfrunte încă un an întreg, să mă trădeze ca pe un copil „întârziat“. Îmi amintesc cu satisfacție de clipa când, stând cu toții împrejurul mesei, eu m-am silit să spun ceva, iar Tata m-a întrerupt cu o exclamație de bucurie: „Bravo!“ Izbutisem să emit întâia oară un „r“ purificat de orice aproximații. De acest eveniment vrednic de a fi însemnat în calendar s-a luat act în chip solemn în toată familia ca de nașterea unui nou copil. Aceasta este povestea plină de penumbra a cuvântului meu. N-am putut niciodată să-mi lămuresc, suficient de convingător pentru mine însumi, strania mea detașare de logos în cei dintâi patru ani ai copilăriei. Cu atât mai puțin acel sentiment de rușinare ce m-a copleșit când, constrâns de împrejurări și de stăruințele ce nu mă cruțau ale Mamei, am ridicat mâna peste ochi, ca să-mi iau în folosință cuvintele. Cuvintele îmi erau

știute toate, dar în mijlocul lor eram încercat de sfeli, ca și cum m-aș fi împotrivit să iau în primire chiar păcatul originar al neamului omenesc.

S-a întâmplat să fiu în casa părintească al nouălea copil și cel din urmă¹. Sora mea Letiția, cea mai mare între frați, se căsătorea cu un tânăr din același sat tocmai în timpul când, lepădându-mi veșmântul muiat în liniști de-nceput, mă integram cu atâtea ocoliri și amăgiri în regnul uman. Cea mai veche frază de care îmi aduc precis aminte s-a încheat în gura mea într-o împrejurare banală, într-o după-amiază de vară, nu mult după ce Letiția se măritase. Bătea un ceas canicular. Cumnatul meu² și cu sora mea s-au refugiat în grădinița dinspre uliță, în umbra unor vițe sălbatice, ce săreau peste gard, din curte. Cumnatul meu, punând o mângâietoare dulceață în numele meu, mă chemă din curte, unde mă jucam în nisip; îmi dă un „zlot“ și-mi zise să mă duc până la „boldă“ (prăvălia satului) s-aduc o sticlă de bere sau, dacă nu se găsește bere, o sticlă de „sodă“ (sifon). Am luat zlotul, i-am pipăit zimții, l-am învățit în mâna mea umedă și am plecat. Pe drum însă, ispitit de acel ceas de dogoare, aveam să-mi fac socotelile mele. Berea îmi făcea rău și nu înțelegeam slăbiciunea celor mari pentru astă amăreală. Hotărâi deci să nu mă încarc cu sticla de bere, chiar dacă s-ar fi găsit. Îmi plăcea însă siropul de smeură cu sifon, și mă înțelesei cu mine însumi să nu aduc decât „sodă“. După o jumătate de ceas mă întorceam fără bere și fără sifon la tânăra pereche din grădiniță. Le împărtășeam foarte calm rezultatul excursiei mele. „Bere este, sodă nu-i și zlotul l-am chiert (pierdut).“ Uluire. Sora mea se uită lung la mine fără a scoate un cuvânt. Cumnatu-meu se ridică, mă ia de mână: „Haide!“ Stăruia să-i arăt întocmai pe unde am umblat pe drum, până la

boldă și înapoi. Zlotul l-am găsit acoperit de praf în mijlocul uliței la calea jumătate. La întoarcere sora mea m-a luat în brațe și m-a sărutat cu putere. După stupoarea de-o clipă, întâmplarea cu berea, soda și zlotul începuse să-i facă haz și să-i scuture diafragma. Avea Letiția o slăbiciune aproape maternă față de mine, dintotdeauna³. S-a nimerit să fiu cel mai mic și să vin între cei de același sânge ai casei întâmpinat oarecum cu dor. Trebuia să umplu un gol. Acesta era sentimentul familiei înainte de a mă naște: o nădejde fierbinte că voi putea să umplu un gol. Într-adevăr, mă ivisem în lumea luminii după o tristă întâmplare, asupra căreia Mama și cu Letiția, sfâșiindu-și ființa, vărsau lacrimi de câte ori inima lor se întorcea fără izbăvire spre acele timpuri. Câteva luni mai înainte de a-mi lua locul hărăzit printre văzute și nevăzute, o surioară, ultimul copil înainte de mine, pe nume Lelia, mai trăia încă. Fetița nu avea decât doi ani. Într-una din zile mica viață a fost curmată printr-un accident. Mi se povestea de multe ori că Lelia a fost o făptură dulce, vioaie nespus și frumușică (Mama în miniatură), o jucărie însuflețită, a cărei cea mai mare bucurie era să facă „servicii“ tuturor din casă: să aducă un pahar, un prosop, să scoată o gheată de sub pat, și pe urmă încă una, să te întrebe ce poștești și să surâdă. Într-o înainte de amiază, servitorul, cu gândul la treburile sale, luă de pe sobă, în bucătăria de vară, un vas mare cu apă clocotită, și-l puse jos. Într-o clipă, ce-a durat atât cât servitorul se mai întoarce o dată spre sobă, fetița, care-și încerca zburdălnicia prin bucătărie ca-ntr-un ostrov fără primejdii, se răsturnă, împiedicându-se în propriii pași, peste buza de metal, în vasul cu apă fierbinte. Fetița fu dezbrăcată de rochița ce aburea, arsurile au fost gătuite cu un ulcior de apă rece. În zadar. După vreo câteva zile Lelia călca prin ținuturi de taină,

stoarsă de chinuri cumplite, sporite și de-un pojar ce se pregătea să izbucnească. În bunătatea ei, Lelia credea că nu e voie să scoată un scâncet, și răspundea suferinței cu un surâs pe care l-a dus cu ea și în moarte. Câteva luni mai târziu mă înființam ca să țin locul unei amintiri⁴. Înființarea mea a fost însă o dezamăgire, căci cu masca mea bătrânicioasă nu puteam în nici un fel să suplinesc surâsul unei făpturi de vis.

II

Casa părintească din Lancrăm, sat situat între orașelul Sebeș-Alba și Cetatea Bălgradului (Alba Iulia), era o clădire veche, destul de masivă în asemănare cu celelalte case dimprejur. Ne rămăsese de la moșul, Simion Blaga⁵, care fusese pe vremuri, până pe la 1870, preot în sat⁶. Către uliță, de o parte și de alta a ogrăzii, erau două grădinițe împrejmuite cu stâlpi de zid și de gard, una de flori, cealaltă – mai mică și chiar în fața casei – cu straturi sterpe: aci se ofilea în permanență un pin, de sub care culegeam adesea acele căzute, gălbui, înmănunchiate la un capăt, ca niște fânțari cu cinci picioare lungi. În aceeași grădiniță se înălța uriașul castan, ce copleșea cu coroana lui toată casa. Bănuiam sub scoarța castanului lăcașul unui duh legat în chip misterios de destinul casei și al familiei (castanul avea să se stingă, de altfel, mai târziu, tocmai în anul când murea și Tata). Trepte de piatră cizelate de pași și netezite de ploi suiau din curte în casă. Alături era gârliciul, pe unde coboram în pivniță pe lespezi, sub care forfotea umedă și cu miros pătrunzător o enormă prăsilă de broaște râioase. Spre curte casa era în întregime aco-

perită de viță sălbatecă, cu rod mărunț. Între casă și șură, se înghesuia, pitită, bucătăria de vară, străjuită de-un dud cu frunza deasă, sub care vara luam masa, învăluită de cântecul puterilor păsărești. În casă se urmau în șir patru încăperi, dintre cari una era de „lux“: odaia spre uliță („casa dinainte“ cum îi ziceam), un modest salon, aproape totdeauna sumbru, care se deschidea rar de tot și numai musafirilor de la oraș. În acest salon, mobilat într-un fel mic burghez, domnea totdeauna o răcoare de piatră. Mi-aduc aminte de două dulapuri vechi de nuc, cu uși ce luceau în jocuri ca de apă, și de-o comodă biedermeier pe care un ceas auriu, pus sub un clopot de sticlă, cânta, când era „tras“, două melodii vieneze cu sunete metalice săltărețe și ușurele, ce evocau o epocă. De multe ori mă furișam în salon numai ca să declanșez automatul închis sub clopotul de sticlă. Întorceam resorturile, ce pârâiau șubrede, cu o cheie ruginită și melodiile începeau să picure. Despre ceas umbla în sat o legendă odioasă. Într-un trecut mai depărtat, poate că o jumătate de veac în urmă, se iscaser anume între comuna noastră și municipiul săsesc Sebeș-Alba un mare proces pentru „Coasta“ satului (dealul podgoriilor), proces ce avea să fie judecat în ultimă instanță la Viena. Ca împuternicit al satului pleca la Viena, cu scrisori și peceti, chiar moșul Simion. Din nenorocire procesul a fost pierdut, o încheiere și-o stingere ce-o îndurau aproape toate gălcevile ivite între români și sași. Moșul Simion, care făcuse drumul anevoios până în capitala împărăției, n-ar fi voit să se întoarcă acasă cu mâna pustie. Ca să facă o bucurie celor ai săi cumpără auriul și aerianul ceas. Dar lui cască-gură din sat ceasornicul i se păru o comoară dacă

nu miraculoasă cel puțin lipsită de legitimitate, iar limbile negre născociră numai decît legenda că moșul ar fi vîndut „Coasta“ pentru un „ceas care cîntă“.

Șura din fundul curții, de dimensiuni neobișnuite, cu porți mari ce se deschideau trosnind din toate încheieturile, comunica celui ce intra în ogradă un simțămînt de așezare, de durată, de statornicie. Clădirea cuprindea încăperi spațioase pentru care și unelte, poduri vaste pentru nutrețuri, grajduri și cămări. Lucruri de al căror inventar nu mai ținea nimeni seama zăceau răvășite prin șură. În anii copilăriei mele privirea se mai poticnea pe-aici și de unele mașini agricole din cele multe pe care Tata și le procurase pe vremuri de la Peșta. Tata, deși preot și un mare iubitor de carte, închinat grijilor spirituale, fusese în tinerețe și un priceput, îndemînatec, harnic gospodar. El, cel dintîi, s-a încumetat să aducă în regiune mașini menite să cruțe puterile omului: o greblă mecanică, cu loc de șezut înalt, de pe care puteai să cazi ușor ca de pe un cal nărvaș, o mașină de treierat, o altă mașină – de îmblătît cu o semistabilă cu aburi și horn zvelt, care în repaus era culcat pe-o furcă. Locomobilei îi spuneam „Ghibolu“ (bivolul). În ciuda profesiei sale duminicale, Tata ținu să-și treacă și examenul de mașinist, încercare închipuită de el mai mult ca un îndemn pentru alții. Cîteva veri în șir, Tata a cutreierat satele, cu mașina de îmblătît, pînă la Cheile Turzii și pînă dincolo de Orăștie. După ce și-a însușit subtilitățile tehnice, Tata fu repede lovit de plictiseală, iar în această stare de lîncezeală el cedă mașina cîtorva țărani din Lancrăm, pe cari i-a inițiat în noua meserie. Despre aventura de mașinist a Tatii eu n-am aflat decît din auzite. Descopeream însă prin șură, risipite pretutindeni, vestigiile